

بنام خالق هستی بخش

پرسش و پاسخ درس ۱۱ جغرافیای دو پایه یازدهم رشته انسانی

گردآورنده : محمد پایگذار
آموزش و پرورش استان خوزستان
منطقه صیدون

1- اصطلاح ژئوپلیتیک از چه کلماتی ترکیب شده است؟

اصطلاح ژئوپلیتیک از دو واژه «ژئو» مخفف ژئوگرافی به معنای جغرافیا و واژه «پلیتیک» به معنای سیاست ترکیب شده است.

2- اصطلاح ژئوپلیتیک را تعریف کنید.

«ژئوپلیتیک شاخه ای از دانش جغرافیای سیاسی است که با موضوع قدرت و ارتباط آن با جغرافیا و سیاست سر و کار دارد و روابط متقابل این سه عنصر را مطالعه می کند.

3- تعریف سیاست را بنویسید.

سیاست عبارت است از علم اداره یک کشور یا حکومت داری.

4- تعریف بازیگران سیاسی را بنویسید.

سیاست مداران، حکومت ها، نهادها و سازمان های بین المللی همه در پی دستیابی به قدرت اند تا بتوانند از آن برای رسیدن به اهداف، آرمان ها و خواسته های خود استفاده کنند. به این افراد و گروه ها بازیگران سیاسی گفته می شود.

5- بازیگران سیاسی اصلی و عمده جهان را نام ببرید.

- حکومت های مستقل؛

- رهبران ایدئولوژیک و افراد برجسته سیاسی که روی مردم نفوذ دارند؛

- گروه ها و احزاب سیاسی؛

- سازمان های مردم نهاد و غیرحکومتی (NGO) مانند انجمن فعالان حقوق بشر، محیط زیست و صلح؛

- سازمان های بین المللی (مانند سازمان ملل متحد)؛

- نهادهای اقتصادی و تجاری بین المللی (مانند شرکت های چندملیتی)

6- بازیگران سیاسی با به دست آوردن قدرت دست به چه اقداماتی می زنند؟

بازیگران سیاسی با به دست آوردن قدرت می توانند به اهداف خود برسند، مطابق میل یا نظام فکری خود فرمان برانند، منافع خود و هوادارانشان را تأمین نمایند و رقیبان خویش را از صحنه بیرون کنند.

7- اهمیت قدرت برای حکومت ها چیست؟

حکومت ها با استفاده از قدرت می توانند در داخل یک کشور امنیت و نظم اجتماعی برقرار کنند و در خارج از آن کشور نیز اهداف خود را پیش ببرند.

8- چرا قدرت برای حکومت ها مانند یک شمشیر دولبه است؟

حکومت ها، هم می توانند از قدرت برای دست یافتن به اهدافی چون تأمین استقلال و منافع و امنیت ملی کشور خود بهره ببرند و هم می توانند آن را علیه ملت خود به کار بگیرند. حکومت ها با به کارگیری ابزارهای قدرت چون ارتش، پلیس، دستگاه قضایی و اطلاعاتی می توانند به آزار مردم خود پردازند و از قدرتشان برای حفظ بقا و سلطه خود استفاده کنند.

9- عوامل و ارزش های جغرافیایی در قدرت رانام ببرید.

چون موقعیت جغرافیایی، آب و هوا و داشتن منابع زیرزمینی و جمعیت

10- نظریه «فضای حیاتی» راتزل را توضیح دهید.

راتزل می گفت اگر کشورهای کوچک برای جمعیت خود فضای کافی نداشته باشند و درصدد توسعه سرزمین های خود برنیایند، نابودی آنها حتمی است. او همچنین برای عامل موقعیت جغرافیایی اهمیت قائل بود و اعتقاد داشت که موقعیت یک کشور در مجاورت یک دولت قوی یا ضعیف، برسیاست و قدرت آن تأثیر می گذارد. راتزل از مباحث خود چنین نتیجه می گرفت که در کشمکش بر سر قدرت، دولت های بزرگ پیروزی شونند و کشورهای کوچک را ضمیمه خاک خود می کنند.

11- نظریه هارتلند یا قدرت خشکی مکیندر را توضیح دهید.

مکیندر معتقد بود که بخش عمده خشکی های جهان، سه قاره به هم چسبیده آسیا و اروپا و افریقا است و جزیره جهانی نام دارد. مکیندر در این جزیره جهانی منطقه خشکی اوراسیا (از رود ولگا در غرب تا سیبری در شرق) را قلعه (دژ) جهان می دانست و می گفت این منطقه برای قدرت های دریایی، غیرقابل دسترس است.

مکیندر بخش مرکزی این منطقه را محور یا قلب خشکی جهان (Heartland) نامید. او معتقد بود که این منطقه، یعنی شرق اروپا، منبع بزرگ قدرت است و هرکس بر منابع آن مسلط شود، می تواند بر کل جزیره جهانی و جهان فرمان براند.

12- نظریه قدرت دریایی آلفرد ماهان را توضیح دهید.

فضاهای دریایی و اقیانوسی را در شکل گیری قدرت جهانی و کنترل و محاصره قدرت خشکی مؤثر می دانست.

13- شرایط تبدیل شدن یک کشور به قدرت دریایی در نظریه ماهان را بنویسید.

الف- موقعیت جغرافیایی: مجاورت کشور با یک یا چند دریا برای حمل و نقل و کنترل راه های آبی مهم

ب- خط مشی سیاسی و حکومت: حمایت و توجه دولت ها به قدرت دریایی و بهره برداری از فرصت ها

پ- وضع طبیعی سواحل: داشتن سواحل مناسب و دارای پناهگاه برای ایجاد بندرگاه

ت- گسترش ساحل: طول سواحل یک کشور و دسترسی به آب های آزاد

ث- تعداد جمعیت: هرچه تعداد افراد کشور بیشتر باشد، در تأمین نیروی انسانی دریایی مؤثرتر است.

ج- فرهنگ دریانوردی: توجه به اهمیت دریا، علاقه مردم یک کشور به دریانوردی و توسعه هروابط و تجارت گسترده با سایر ملل

14- دو بخش آب های جنوبی ایران را بنویسید.

الف) بخشی که از مصب اروندرود در غرب تا تنگه هرمز امتداد می یابد و خلیج فارس نام دارد.

ب) بخشی که از تنگه هرمز به سمت مشرق تا دهانه خلیج گواتر (گواتر) امتداد می یابد و دریای مکران (دریای عمان) نامیده می شود.

15- نیروی دریایی راهبردی چیست؟

نیروی دریایی راهبردی به نیرویی گفته می شود که قادر است در محدوده آب های عمیق اقیانوسی عملیات انجام دهد؛ به گونه ای که بتواند خود را از تهدیدهای روی آب، زیر آب و هوا حفظ کند؛ محدودیتی نیز برای اجرای عملیات در عمق دوردست ها نداشته باشد و قادر به حفاظت از منافع ملی کشور در منطقه دریایی باشد.

16- تعریف قدرت ملی را بنویسید.

قدرت ملی، قدرت یک ملت یا کشور برای رسیدن به اهداف و تحقق آرمان هایش است.

17- عوامل جغرافیایی در قدرت ملی را نام ببرید.

الف - موقعیت جغرافیایی کشور

ب - وسعت، شکل و ناهمواریهای کشور

پ - بنیادهای زیستی کشور

ت - منابع انرژی و معدنی کشور

ث - جمعیت کشور

17- موقعیت جغرافیایی را تعریف کنید.

موقعیت جغرافیایی (ریاضی و نسبی) عبارت است از چگونگی قرار گرفتن یک مکان در سطح کره زمین.

18- تاثیر موقعیت جغرافیایی بر قدرت را بنویسید.

موقعیت جغرافیایی تاثیر بسزایی در افزایش یا کاهش قدرت یک کشور دارد؛ برای مثال، قرار گرفتن یک کشور در بین همسایگان قدرتمند یا ضعیف در سیاست خارجی آن کشور تاثیرگذار است.

19- کشورهای حائل را تعریف کنید.

کشورهای حائل، یعنی کشورهای که بین دو یا چند قدرت بزرگ قرار دارند، معمولاً موقعیت آسیب پذیری پیدا می کنند؛ مانند لهستان که بین روسیه و آلمان قرار گرفته و در دوره هایی از تاریخ به دلیل همین موقعیت، موجودیت خود را از دست داده است.

20- تاثیر موقعیت دریایی بر قدرت را شرح دهید.

موقعیت دریایی، یعنی دسترسی به آب های آزاد، نیز نقش مهمی در قدرت ملی یک کشور دارد. دسترسی به آب های آزاد یا دسترسی نداشتن به دریانیز در قدرت یا ضعف یک کشور تاثیر گذار است. برای مثال، انگلستان و ژاپن از همه سمت به آب های آزاد دسترسی داشته اند و توانسته اند به قدرت های بزرگ دریایی تبدیل شوند.

21- تاثیر وسعت زیاد بر قدرت ملی کشور را بنویسید.

وسعت زیاد به خودی خود امری مطلوب است و از بین دو کشور که شرایط یکسانی دارند، کشوری که سرزمین وسیع تری در اختیار دارد، قدرتمندتر است. کشورهای کوچک که کمبود فضا دارند، برای فعالیت های خود با مشکل روبه رو می شوند.

همچنین، در کشورهای وسیع در زمان جنگ می توان نیروهای نظامی پشتیبان را به بخش دیگری منتقل کرد؛ چنانکه در جنگ ژاپن و چین، چین نیروها و تدارکاتش را به غرب کشور خود انتقال داد.

22- تاثیر ناهمواری ها بر قدرت ملی کشور را توضیح دهید.

کیفیت فضای سرزمین و نوع ناهمواری ها نیز در قدرت ملی مؤثر است. سرزمین های هموار برای کشاورزی و توسعه شبکه راه ها و حمل و نقل بسیار مناسب اند. نواحی کوهستانی، بیابان های وسیع، زمین های باتلاقی و کویری برای فعالیت های اقتصادی و ارتباطی به هزینه و سرمایه گذاری زیادی نیاز دارند و با مشکلات متعدد روبه رو می شوند. البته نواحی کوهستانی از نظر دفاعی نقش مثبتی دارند.

23- انواع شکل کشورها را نام ببرید.

الف- کشورهای جمع و جور (فشرده) شکلی شبیه مربع یا دایره دارند.

ب- کشورهای طویل به کشورهای گفته میشود که طول آنها حداقل شش برابر عرض شان باشد.

پ- کشورهای دنباله دار یک بخش شبه جزیره ای یا دالان مانند دارند که از سرزمین اصلی جدا افتاده است.

ت- کشورهای چندپاره یا چندتکه

ث- کشورهای محاطی کشورهایی هستند که درون یک کشور دیگر محصور شده اند.

24- بهترین شکل برای یک کشور چیست؟ چرا؟

شکل فشرده است که در آن پایتخت در مرکز قرار گرفته است. در چنین وضعیتی، در کمترین زمان می توان از مرکز یک سرزمین به تمام نقاط آن دسترسی پیدا کرد. قابلیت دفاعی کشور در این شکل زیاد است.

25- مشکلات کشورهای طویل و چند تکه را بنویسید.

در کشورهای طویل و چند تکه، نظارت حکومت بر همه قسمت های کشور و همچنین ایجاد خطوط ارتباطی با مشکل مواجه می شود.

26- مهم ترین بنیادهای زیستی کشور را نام ببرید.

عواملی چون آب، خاک، آب و هوا و پوشش گیاهی بنیادهای زیستی کشور محسوب می شوند.

27- تاثیر آب بر قدرت ملی و روابط بین کشورها را توضیح دهید.

آب یکی از مشکلات اصلی و از عوامل رقابت و کشمکش کشورها در آینده جهان است؛ زیرا به دلیل افزایش جمعیت و تغییر الگوهای زندگی، مصرف آن مرتباً افزایش می یابد. کشورهایی که دچار کمبود آب اند یا با پدیده فرسایش و آلودگی خاک مواجه اند، توانمندی های شان ضعیف می شود و نه تنها امکان تولید مواد اولیه و محصولات کشاورزی و تغذیه جمعیت در آنها کاهش می یابد بلکه وابستگی شان به واردات زیاد می شود.

28- تاثیر آب و هوا بر قدرت ملی کشورها را توضیح دهید.

آب و هوا نیز نقش مهمی در کشاورزی و تولید غذا و سایر فعالیت های اقتصادی و زندگی دارد. معمولاً، امکان تبدیل کشورهایی که در منطقه معتدل واقع شده اند، به قدرت های سیاسی منطقه ای یا جهانی بیشتر است و بعید است که یک قدرت سیاسی بزرگ بتواند در سرزمین های بسیار سرد و یخبندان یا بیابان های گرم و سوزان شکل بگیرد.

29- در چه صورتی منابع انرژی و معدنی در قدرت ملی کشور موثر است؟

در صورتی که این منابع در کشوری در جهت توسعه صنایع قرار بگیرند.

30- در چه صورتی منابع انرژی و معدنی عامل کاهش قدرت ملی تلقی می شود؟

اگر اقتصاد کشوری وابسته به صادرات آنها باشد، یک ویژگی منفی و عامل کاهش قدرت ملی تلقی می شوند.

31- چرا جمعیت زیاد از عوامل قدرت ملی است؟

داشتن جمعیت زیاد از عوامل قدرت ملی است؛ زیرا هم منبع کار و تولید ثروت، هم نیروی نظامی و دفاعی و هم سرچشمه روحیه ملی محسوب می شود.

32- تاثیر کیفیت و ترکیب جمعیت بر قدرت ملی کشور را شرح دهید.

جمعیت زیاد پیش شرط قدرت است اما کیفیت و ترکیب جمعیت نیز اهمیت دارد. داشتن جمعیت فعال و جوان ، باسواد و دارای مهارت که فرصت های اشتغال و پیشرفت برای آن ها در کشور فراهم شده باشد، از عوامل قدرت ملی محسوب می شود.

33- تاثیر همگونی جمعیت از نظر قومی و زبانی و دینی بر قدرت ملی را توضیح دهید.

همگونی جمعیت از نظر قومی، زبانی و دینی نیز در افزایش قدرت ملی مؤثر است و هر چه این همگونی بیشتر باشد، قدرت ملی بیشتر است.

34- تعریف منطقه ژئوپلیتیکی را بنویسید.

تعریف اول: از بخشی از سطح زمین یا تعدادی کشور همجوار که به دلیل داشتن ارزش های جغرافیایی، بازیگران سیاسی برای کنترل یا تصرف آن ها با یکدیگر وارد تعامل (کنش و واکنش) می شوند. این تعامل ممکن است مذاکره، همکاری و همبستگی یا رقابت و کشمکش و حتی جنگ باشد.

تعریف دوم: منطقه ای است که در آن سه عامل جغرافیا، سیاست و قدرت بر یکدیگر تأثیر می گذارند و توجه حکومت ها، به ویژه قدرت های جهانی، را به خود جلب می کنند.

35- چند منطقه ژئوپلیتیکی در جهان نام ببرید.

مناطق ژئوپلیتیکی خلیج فارس، اتحادیه اروپا، دریای خزر و قفقاز